

การสำรวจการใช้สมุนไพรรักษาตนเองของผู้ป่วยเบาหวานที่มาใช้บริการ
ณ โรงพยาบาลชุมชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

นาย วิวัฒน์ ลีลาสำราญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเภสัชศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชา เภสัชกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2537

ISBN 974-584-127-7

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I17103319

THE SURVEY OF THE SELF-USAGE OF TRADITIONAL DRUGS
IN DIABETIC PATIENTS AT COMMUNITY HOSPITALS
IN SURAT THANI PROVINCE

Mr. Viwat Leelasamran

A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements
for the Degree of Master of Science in Pharmacy

Department of Pharmacy
Graduate School
Chulalongkorn University

1994

ISBN 974-584-127-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การสำรวจการใช้สมุนไพรรักษาตนเองของผู้ป่วยเบาหวานที่มารับ
บริการ ณ โรงพยาบาลชุมชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

โดย

นาย วิวัฒน์ ลีลาสำราญ

ภาควิชา

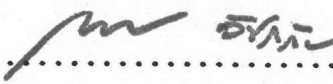
เภสัชกรรม

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ สุมาลี แสงธีระปิติกุล

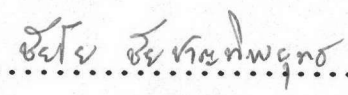
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

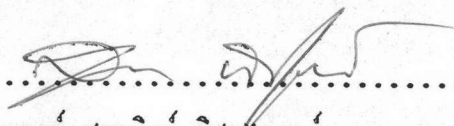
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วิชัยรักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ประภาพังค์กร ศิลปโชติ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ สุมาลี แสงธีระปิติกุล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ชัยโย ชัยชาญทิพยุทธ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ สุธาทิพย์ พิชญไพบูลย์)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

วิวัฒน์ ลีลาสำราญ : การสำรวจการใช้สมุนไพรรักษาตนเองของผู้ป่วยเบาหวานที่มารับบริการ ณ โรงพยาบาลชุมชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี (THE SURVEY OF THE SELF-USAGE OF TRADITIONAL DRUGS IN DIABETIC PATIENTS AT COMMUNITY HOSPITALS IN SURAT THANI PROVINCE) อ.ที่ปรึกษา : รศ.สุมาลี แสงธีระประดิษฐ์, ๑๕๖ หน้า.

ISBN 974-584-127-7

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการใช้สมุนไพรรักษาตนเองของผู้ป่วยนอกโรคเบาหวานที่มารับบริการ ณ โรงพยาบาลชุมชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลการวิจัยพบว่า อัตราความชุกของผู้ป่วยที่ใช้สมุนไพรรักษาตนเองร่วมกับยาแผนปัจจุบันเป็นร้อยละ ๕๓.๗ จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ต้องการศึกษาทั้งหมด ๒๑ ปัจจัยด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า มี ๗ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้สมุนไพรร่วมกับยาแผนปัจจุบันของผู้ป่วยอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ เรียงลำดับจากความสัมพันธ์มากไปหาน้อย ดังนี้ ๑) ความเชื่อในวิธีการรักษาอื่น ๒) เขตที่อยู่อาศัย ๓) อายุ ๔) ประสิทธิภาพของยาที่ผู้ป่วยประเมิน ๕) ระดับการศึกษา ๖)ทัศนคติต่อการใช้สมุนไพรรักษาโรคทั่วไป และ ๗) ระยะเวลาที่เป็นโรค

การใช้หรือไม่ใช้สมุนไพรร่วมกับยาแผนปัจจุบันเพื่อรักษาโรคเบาหวานมีผลต่อระดับน้ำตาลในเลือดหลังจากอดอาหารเข้าโดยภาพรวมของผู้ป่วยอย่างไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕

สมุนไพรที่ผู้ป่วยเบาหวานนำมาใช้รักษาตนเองร่วมกับยาแผนปัจจุบัน ได้แก่ ฟ้าทะลายโจร (*Andrographis paniculata* Wall. ex Nees) ตำลึง (*Coccinia grandis* Voigt) หญ้าหนวดแมว (*Orthosiphon grandiflorus* Bolding) ไมยราบ (*Mimosa pudica* Linn.) มะยม (*Phyllanthus acidus* Skeels) และสัก (*Tectona grandis* Linn.)

ร้อยละ ๕๓.๕ ของผู้ป่วยเบาหวานมีทัศนคติต่อการใช้สมุนไพรรักษาโรคทั่วไปอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ ๓๐.๗ มีทัศนคติอยู่ในระดับสูง ส่วนร้อยละ ๑๕.๘ มีทัศนคติอยู่ในระดับต่ำ

การวิจัยครั้งนี้ไม่ได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจในการใช้สมุนไพร และผลทางคลินิกของการใช้สมุนไพร

ภาควิชา ๒๕๓๕ ๕๕๕
สาขาวิชา ๒๕๓๕ ๕๕๕
ปีการศึกษา ๒๕๓๖

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

C575144 : MAJOR PHARMACY

KEY WORD: TRADITIONAL DRUGS / DIABETIC PATIENTS / COMMUNITY HOSPITALS
VIWAT LEELASAMRAN : THE SURVEY OF THE SELF-USAGE OF TRADITIONAL DRUGS
IN DIABETIC PATIENTS AT COMMUNITY HOSPITALS IN SURAT THANI PROVINCE.
THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. SUMALEE SANGTHERAPITIKUL, M.S. 156 pp.
ISBN 974-584-127-7

The objective of this research was to survey the self-usage of traditional drugs in diabetic out-patients at community hospitals in Surat Thani province.

The prevalence rate of the self-usage of traditional drugs with modern medication was 53.7 percent. By using Chi-square to analyse 21 factors proposed to be related to drug use, 7 factors were the most statistically related ($P < .05$), namely 1) belief in another treatments 2) home zone 3) age 4) attitude towards modern medication efficacy 5) educational level 6) attitude in commonly using traditional drugs and 7) duration of diabetes mellitus (DM) respectively.

The patients' fasting blood sugar (FBS) levels were not statistically effected by the self-usage of traditional drugs with modern medication ($P > .05$).

The traditional drugs used with modern medication were Andrographis paniculata Wall. ex Nees, Coccinia grandis Voigt, Orthosiphon grandiflorus Bolding, Mimosa pudica Linn., Phyllanthus acidus Skeels and Tectona grandis Linn.

53.5 percent of the diabetic patients have the attitude in commonly using traditional drugs at moderate level, 30.7 percent at high level and 15.8 percent at low level.

This research did not include the investigation on the process of patients' decision-making to use traditional drugs and their clinical effects.

ภาควิชา.....เภสัชกรรม

สาขาวิชา.....เภสัชกรรมโรงพยาบาลและคลินิก

ปีการศึกษา.....2536

ลายมือชื่อนิสิต.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกหาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลือเกื้อกูลอย่างดียิ่งของ รองศาสตราจารย์ สุมาลี แสงธีระประดิษฐ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำ และข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของการวิจัยมาด้วยดีตลอด ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้ ให้คำแนะนำ เพื่อปรับปรุงความชัดเจนในการเรียบเรียงงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ทำยนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณ บิดา-มารดา คณาจารย์แห่งภาควิชาเกษียชกรรม คณะเกษียชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย น.พ. กู้ศักดิ์ กู้เกียรติกุล ผู้อำนวยการโรงพยาบาล บ้านนาเดิม รวมถึงเพื่อน ๆ และสมาชิกสมาคมสร้างคุณค่าในประเทศไทยทุกท่าน และหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องทุกแห่ง ที่ได้กรุณาให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์นี้จนบรรลุผล สำเร็จ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	1
2 การปรับศัณั้ววรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	
- ความรู้เรื่องโรคเบาหวาน	10
- ฤทธิ์ลดระดับน้ำตาลในเลือดของสมุนไพรบางชนิด	17
- การดูแลสุขภาพตนเอง	27
- แบบจำลองความเชื่อด้านสุขภาพ	30
- ผลงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง	35
3 วิธีดำเนินการวิจัย	47
4 ผลการวิจัยและการอภิปรายผล	52
5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	120
เอกสารอ้างอิง	127
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก	142
ภาคผนวก ข	143
ภาคผนวก ค	153
ภาคผนวก ง	155
ประวัติผู้เขียน	156

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตารางแสดง เกมที่การให้คะแนนความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับโรคและยาของผู้ป่วย	77
2	ตารางแสดง นัยสำคัญทางสถิติของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ต้องการศึกษากับการใช้สมุนไพรร่วมกับยาแผนปัจจุบัน	91
3	ตารางแสดง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้สมุนไพรร่วมกับยาแผนปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ($P < .05$) "	103
4	ตารางแสดง สัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) และนัยสำคัญของการทดสอบสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (Sig T) ของแต่ละปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้สมุนไพรร่วมกับยาแผนปัจจุบัน	104
5	ตารางแสดง ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของระดับน้ำตาลในเลือดหลังจากอดอาหารเข้าโดยภาพรวม ระหว่างผู้ป่วยที่ใช้สมุนไพรและผู้ป่วยที่ไม่ใช้สมุนไพรร่วมกับยาแผนปัจจุบัน	106
6	ตารางแสดง ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของระดับน้ำตาลในเลือดหลังจากอดอาหารเข้าโดยภาพรวม โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามกลุ่มยาที่ใช้หรือได้รับเพื่อรักษาเบาหวาน	107

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม เพศ	53
2	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ช่วงอายุ	53
3	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ระดับการศึกษา	54
3.1	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ช่วงอายุและระดับการศึกษา	54
4	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม อาชีพ	55
5	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม รายได้	55
6	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม สถานภาพสมรส	56
7	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม การพักอาศัย	56
8	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม เขตที่อยู่อาศัย	57
9	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ความเห็นต่อเขตที่อยู่อาศัย	57
10	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม พันธุกรรมด้านโรคเบาหวาน	59
11	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ระยะเวลาที่เป็นโรค	59
12	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ความรุนแรงของโรคที่ประเมินโดยผู้ป่วย.....	60
13	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ความรุนแรงของโรคที่ประเมินโดยผู้วิจัย.....	60
14	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม อาการผิดปกติที่เกิดขึ้นครั้งแรก	62
15	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม การพบอาการแทรกซ้อนหลังจากได้รับการรักษา ด้วยยาแผนปัจจุบัน	62
16	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม อาการแทรกซ้อนที่ผู้ป่วยพบ	63
17	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม จำนวนชนิดยาที่ได้รับ	63
18	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ความเห็นต่อจำนวนชนิดยาที่ได้รับ.....	64
19	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ประเภทของยาที่ได้รับหรือใช้รักษาเบาหวาน....	64
20	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม จำนวนครั้งที่ใช้อาตวัน	65
21	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ความเห็นต่อจำนวนครั้งที่ใช้อาตวัน	65

22	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม การเปลี่ยนชนิดยาหรือวิธีการใช้ยา ระหว่างรับการรักษาที่โรงพยาบาล	66
23	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ประสิทธิภาพของยาแผนปัจจุบันที่ผู้ป่วยประเมิน...	66
24	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม อาการของโรคเบาหวานที่ผู้ป่วยประเมิน	68
25	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม การเสียค่ารักษาพยาบาล	68
26	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม การใช้สมุนไพรรักษาโรคทั่วไป ของคนในครอบครัว	69
27	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม บุคคลในครอบครัวที่ใช้สมุนไพรรักษาโรค	69
28	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม โรคที่บุคคลในครอบครัวนำมาใช้รักษา	70
29	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม การใช้สมุนไพรร่วมกับยาแผนปัจจุบัน เพื่อรักษาโรคเบาหวาน	71
30	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม บุคคลที่แนะนำให้ใช้สมุนไพรรักษาเบาหวาน	71
31	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม การรู้ชนิดและวิธีการใช้สมุนไพรรักษาเบาหวาน .	72
32	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ตำรับสมุนไพรมานำมาใช้รักษาพร้อมกับยาแผนปัจจุบัน	72
33	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ระยะเวลาที่ผู้ป่วยใช้สมุนไพรร่วมกับยาแผนปัจจุบัน	74
34	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม สาเหตุสำคัญที่สุดที่ผู้ป่วยใช้สมุนไพรร่วมกับ ยาแผนปัจจุบัน	75
35	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม สาเหตุที่เลิกใช้สมุนไพรรักษาเบาหวาน	76
36	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม สาเหตุที่ไม่ใช้สมุนไพรรักษาเบาหวาน	76
37	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม สาเหตุที่ทำให้ทราบว่าตนเองเป็นเบาหวาน	78
38	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม บุคคลที่ไปปรึกษาเป็นบุคคลแรก หลังจากสงสัยว่า จะเป็นโรคเบาหวาน	78
39	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ความรู้เกี่ยวกับการรักษาเบาหวานให้หายขาด ..	80
40	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ความรู้เกี่ยวกับความรุนแรงของโรค	80
41	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ระดับความรู้เกี่ยวกับโรคเบาหวานและการรักษา.	81
42	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม การควบคุมอาหาร	81
43	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม การควบคุมการออกกำลังกาย	82
44	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ความเห็นต่อการควบคุมอาหาร หรือการออกกำลังกาย	82

45	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม การเคสชาติสา	84
46	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ความชอบในการรับประทานยาแผนปัจจุบัน	84
47	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม เหตุผลที่ผู้ป่วยรับประทานยาแผนปัจจุบัน	85
48	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ความเห็นต่อการรักษาด้วยวิธีอื่น นอกจาก การรักษาด้วยยาแผนปัจจุบัน	85
49	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์หรือผีสิงเทวดา ..	86
50	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ระยะเวลาที่มารักษาที่โรงพยาบาล	86
51	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ระยะเวลาที่รอรับบริการที่โรงพยาบาล	87
52	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ความเห็นต่อการพูดคุยหรือซักถามของแพทย์	87
53	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ความเห็นต่อลักษณะท่าทีของแพทย์ขณะตรวจรักษา.	88
54	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม การได้รับสุขศึกษาเกี่ยวกับโรคเบาหวาน จากเจ้าหน้าที่โรงพยาบาล	88
55	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ลักษณะความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่โรงพยาบาล ...	89
56	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ความเห็นต่อการบริการของโรงพยาบาล	89
57	ภาพแสดงจำนวนผู้ป่วยตาม ระดับทัศนคติต่อการใช้สมุนไพรรักษาโรคทั่ว ๆ ไป	90